

Programy oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych

Istota programu

Ustawa o *przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie* w art. 4 wskazuje na konieczność stosowania wobec osób stosujących przemoc w rodzinie oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych. W art. 6 ust. 4 ustawy określono, że do zadań z zakresu administracji rządowej, realizowanych przez powiat należy w szczególności opracowywanie i realizacja programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie.

Idea oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec sprawców przemocy w rodzinie wywodzi się z przekonania, że z uwagi na fakt, że zachowania przemocowe w rodzinie są wyuczone i przejmowane z pokolenia na pokolenie, istnieje możliwość korekty takich zachowań, połączonej z edukacją, niezbędną do uświadomienia sprawcy, że zachowania takie mają w istocie charakter przemocy wobec osoby najbliższej.

Opracowany na podstawie ustawy o *przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie* Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w załączniku nr 2 zawiera Wytyczne *do tworzenia modelowych programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla sprawców przemocy w rodzinie*.

Wytyczne przyjmują m.in. podstawowe założenia do prowadzenia programów korekcyjno-edukacyjnych, wskazując, że:

- przemoc domowa jest wyuczonym zachowaniem, które przynosi zyski i straty dla sprawcy;
- przemoc domowa jest tolerowana i wzmacniana przez postawy i poglądy wielu ludzi często zakorzeniona jest we wzorach postępowania przekazywanych z pokolenia na pokolenie;
- przemoc domowa jest szkodliwym i raniącym nadużywaniem siły i władzy oraz dążenia do kontrolowania współmałżonki/współmałżonka, partnerki/partnera, dziecka lub sytuacji rodzinnej;
- można nauczyć się nie stosowania przemocy, nigdy nie należy godzić się na przemoc i rezygnować z jej powstrzymania;
- stosowanie przemocy w żadnym przypadku nie może być usprawiedliwiane stwierdzeniem, że było skutkiem prowokacji ze strony ofiary;
- korzenie przemocy domowej tkwią w stereotypach kulturowych i obyczajowych dotyczących płci, rasy, orientacji seksualnej, które usprawiedliwiają dyskryminację jednostek i grup społecznych;
- stosowanie przemocy domowej jest wyborem, za który sprawca ponosi odpowiedzialność moralną i prawną.

W chwili obecnej w Polsce około połowa programów realizowana jest w ramach klasycznego modelu Duluth bądź przy jego modyfikacjach dostosowujących do warunków lokalnych (np. „Partner”), zaś pozostałe, to programy autorskie, krajowe.

Program korekcyjno-edukacyjny jest jednym ze skutecznych sposobów oddziaływania na osoby stosujące przemoc w rodzinie, zawierającym określone elementy i strukturę działań oraz określonym w czasie, a po jego zakończeniu oceniany pod względem skuteczności i efektywności, poprzez monitoring zachowań osoby, która ukończyła program do 3 lat.

Cele programu

Podstawowym celem każdego programu korekcyjno-edukacyjnego jest powstrzymanie sprawcy przed dalszym stosowaniem przemocy wobec osoby najbliższej.

Cele programu oddziaływań korekcyjno-edukacyjnego określono w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 lutego 2011 roku w *sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, kwalifikacji osób zatrudnionych w tych ośrodkach, szczegółowych kierunków prowadzenia oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie oraz kwalifikacji osób prowadzących oddziaływania korekcyjno-edukacyjne* (Dz. U. Nr 50, poz. 259), wydanym na podstawie art. 5 ustawy o *przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie*.

W § 4 rozporządzenia wskazano, że oddziaływania korekcyjno-edukacyjne wobec osób stosujących przemoc w rodzinie prowadzone są w celu:

1. powstrzymania osoby stosującej przemoc w rodzinie przed dalszym stosowaniem przemocy;
2. rozwijania umiejętności samokontroli i współżycia w rodzinie;
3. kształtowania umiejętności w zakresie wychowywania dzieci bez używania przemocy w rodzinie;
4. uznania przez osobę stosującą przemoc w rodzinie swojej odpowiedzialności za stosowanie przemocy;
5. zdobycia i poszerzenia wiedzy na temat mechanizmów powstawania przemocy w rodzinie;
6. zdobycia umiejętności komunikowania się i rozwiązywania konfliktów w rodzinie bez stosowania przemocy;
7. uzyskania informacji o możliwościach podejmowania działań terapeutycznych.

Adresaci programu

Programy oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych stosowane są wobec osób stosujących przemoc w rodzinie. Mogą to być osoby, które przeszły bądź przechodzą właśnie przez tryby wymiaru sprawiedliwości, jak i osoby, które samodzielnie zgłoszą się do uczestnictwa.

Wspomniane rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej przewiduje w § 5, że oddziaływania korekcyjno-edukacyjne wobec osób stosujących przemoc w rodzinie są kierowane w szczególności do:

1. osób skazanych za czyny związane ze stosowaniem przemocy w rodzinie, odbywających karę pozbawienia wolności w zakładach karnych albo wobec których sąd warunkowo zawiesił wykonanie kary, zobowiązując je do uczestnictwa w oddziaływaniach korekcyjno-edukacyjnych ;
2. osób stosujących przemoc w rodzinie, które uczestniczą w terapii leczenia uzależnienia od alkoholu lub narkotyków, lub innych środków odurzających, substancji psychotropowych albo środków zastępczych, dla których oddziaływania korekcyjno-edukacyjne mogą stanowić uzupełnienie podstawowej terapii;
3. osób, które w wyniku innych okoliczności zgłoszą się do uczestnictwa w programie korekcyjno-edukacyjnym.

Wskazane powyżej unormowanie przewiduje, że programy takie przewidziane i zaprojektowane są przede wszystkim dla sprawców skazanych przez sąd zarówno na bezwzględną karę pozbawienia wolności, jak i dla osób skazanych (bądź wobec których warunkowo umorzono postępowanie) na karę z warunkowym zawieszeniem jej wykonania.

Formy, sposoby i czas prowadzenia programu

Formy i sposoby oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych są zróżnicowane w zależności od przyjętego modelu ich prowadzenia.

Zgodnie z w/w Wytycznymi *do tworzenia modelowych programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla sprawców przemocy w rodzinie*, zawartość merytoryczna programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie powinna oprócz oddziaływań edukacyjnych obejmować praktyczne ćwiczenia dostarczające korekcyjnych doświadczeń osobistych zmieniających zachowania i postawy związane z przemocą oraz rozwijające umiejętności samokontroli i konstruktywnego współżycia.

Dla każdego programu korekcyjno-edukacyjnego dla sprawców przemocy w rodzinie powinny być opracowane reguły uczestnictwa w formie dokumentu podpisywanego przez uczestników.

Reguły te powinny obejmować w szczególności:

- formalne wymogi dotyczące systematycznej obecności w zajęciach;
- obowiązek bezpiecznego i zgodnego z zasadami współżycia społecznego zachowania w trakcie uczestnictwa w zajęciach;
- zobowiązanie do powstrzymywania się od przemocowych zachowań i postaw w kontaktach z członkami rodziny i z innymi ludźmi;
- wymóg uznania osobistej odpowiedzialności za fakty stosowania przemocy w rodzinie.

Sprawca przemocy w rodzinie podlega na początku uczestnictwa w programie wstępnemu rozpoznaniu diagnostycznemu (sytuacja życiowa, specyfika stosowanej przemocy), a następnie, w razie potrzeby i modelu programu, pogłębionej diagnozy.

Zgodnie z § 6 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej, osobę stosującą przemoc w rodzinie, u której zostało rozpoznane uzależnienie od alkoholu lub narkotyków, lub innych środków odurzających, substancji psychotropowych albo środków zastępczych, kieruje się w pierwszej kolejności na terapię uzależnienia. Dopiero po ukończeniu takiej terapii można rozpocząć oddziaływania korekcyjno-edukacyjne.

Zwykle programy prowadzone są w formie:

- sesji indywidualnych;
- sesji grupowych.

Najczęściej występujące w chwili obecnej w Polsce sposoby prowadzenia programów to:

- zajęcia warsztatowe;
- ćwiczenia, dyskusje, wykłady;
- wizualizacje, psychodrama, odgrywanie scenek;
- treningi asertywności;
- zajęcia psychoedukacyjne;
- projekcje filmów edukacyjnych;
- spotkania z przedstawicielami organów ścigania;
- autodiagnoza na bazie psychotestów;
- analiza indywidualnych przypadków;

- diagnostyka osobowości;
- porady rodzinno-wychowawcze;
- elementy psychoterapii indywidualnej;
- metody aktywizujące.

Zajęcia wchodzące w skład programu powinny być prowadzone w małych grupach (od 10 do 15 osób). Łączny czas programu powinien obejmować nie mniej niż 60-120 godzin zajęć, a przerwy między kolejnymi zajęciami nie powinny być dłuższe niż tydzień. Wskazane jest, aby program prowadzony był przez dwie osoby, najlepiej kobietę i mężczyznę.

Czas trwania programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych jest zróżnicowany i wynosi od 1 miesiąca do 12 miesięcy.

Zgodnie zaś z § 7 rozporządzenia, oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie nie prowadzi się w miejscach, w których udziela się pomocy i wsparcia ofiarom przemocy w rodzinie. Chodzi o zagwarantowanie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie, że w miejscu uzyskiwania pomocy nie natrafią na sprawcę przemocy, uczestniczącego w oddziaływaniach korekcyjno-edukacyjnych.

Efekty realizacji programów

Zgodnie z § 8 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej, przebieg i efekty oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie objęte są działaniami monitorującymi i ewaluacyjnymi prowadzonymi przez powiat lub podmioty, którym powiat zlecił realizację prowadzenia oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych, a wyniki tych działań są wykorzystywane w pracach nad doskonaleniem i upowszechnianiem dalszych metod oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych.

Efektami prowadzenia programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych ze sprawcami przemocy w rodzinie są zmiany postaw i zachowań osób stosujących przemoc w rodzinie.

Profesjonaliści realizujący w/w programy wskazują na dużą ich skuteczność, ocenianą na ok. 65%, a mierzoną w braku powrotu sprawców do zachowań przemocowych. Wskazują oni jednakże na konieczne działania organów ścigania oraz wymiaru sprawiedliwości w postaci nakładania na sprawców przemocy w rodzinie obowiązku uczestnictwa w programach. **Nalożenie obowiązku w sposób znaczący sprzyja realizacji i ukończeniu przez sprawcę programu w całości**, co z kolei ma zasadnicze przełożenie na skuteczność owego programu, poprzez zmianę postawy sprawcy. Tego typu motywacja ma swoje znaczenie i jest jednym z elementów budowania bezpieczeństwa nie tylko osoby pokrzywdzonej, ale i całej rodziny. Dodatkowo wskazują, że największą skuteczność mają programy oddziaływań realizowane wobec sprawców pierwszy raz skazanych przez sądy. Przy sprawcach skazywanych po raz kolejny, skuteczność programu maleje.

Profesjonaliści realizujący programy, wśród czynników, które wpłynęłyby na podniesienie skuteczności realizacji programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie, wymieniali najczęściej: dłuższy czas trwania programu oraz **nakaz uczestniczenia w tego rodzaju zajęciach**.

Dodatkowo, **jako jedne z najskuteczniejszych sposobów przeciwdziałania przemocy w rodzinie wskazywano obowiązkowy udział w programach oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych, zakaz zbliżania się do członków rodziny oraz nakaz opuszczenia lokalu zamieszkiwanego z rodziną.**

W 2012 roku monitorowanie efektów programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób, które zakończyły program odbywało się między innymi poprzez:

- wypełnienie przez sprawcę ankiety ewaluacyjnej;
- osobisty kontakt osób prowadzących program i rejestrację zmian zachodzących w zachowaniu sprawcy dokonywaną przez sprawcę;
- informacje uzyskane od środowiska rodzinnego sprawcy, w tym od pokrzywdzonego;
- kontakt z pracownikami instytucji współpracującymi ze sprawcą po zakończeniu programu np. kuratorami sądowymi, pracownikami socjalnymi, policją, pedagogami szkolnymi.

Okres monitorowania sprawców po zakończeniu programu oddziaływań korekcyjno-edukacyjnego jest zróżnicowany i wynosi od dwóch miesięcy do trzech lat.